

Algirdas GRIGARAVIČIUS

JONO BASANA VIČIAUS REIKŠMĖS IR VERTĖS

Mažos tautos savo istorinės atminties kanone negali neturėti daugelio didžiųjų žmonių. Istoriko Algirdo GRIGARAVIČIAUS straipsnyje įvertinamas Jonas BASANA VIČIUS (1851–1927) – vienas iš lietuvių pioniierių ir jos atgimimo pagrindų kūrėjų, virš pusės amžiaus savo pavyzdžiu rodęs, kaip reikia mylėti ir atkakliai dirbti Lietuvai, o svarbiausia – tikėti jos geresne ateitimi ir žmonėmis. Jo tolerancija ir demokratiškumas, europinis bendravimo laukas darė jį priimtiniu moraliniu autoritetu ir lyderiu visų politinių srovių ir socialinių sluoksnių atstovams, o nuveikti darbai suteikia dabartyje pastovią ir sunkiai nuginčijamą reikšmę mūsų istorijoje.

JONAS BASANA VIČIUS' MEANINGS AND VALUES

Small nations need a succession of great people in their canons of historical memory. In his article, the historian Algirdas GRIGARAVIČIUS evaluates Jonas BASANA VIČIUS (1851–1927), one of the pioneers of the Lithuanian national identity and an architect of the foundations for the restoration of independence. For over half his life, he showed by example how to love and work hard for the good of Lithuania, but most importantly to believe in her people and in a brighter future. His tolerance, democracy and European approach made him an acceptable figure of moral authority, and a leader for members of all political affiliations and social strata. His deeds provide a stable and indisputable meaning for our history today.

Patinka kam tai ar ne, apeiti Joną Basanavičių, minint valstybės atkūrimo šimtmetį, kad ir labai rafinuotai pos-tringaujant, neišeitų. Jo vingiuotam grįžimui į mūsų istoriją po Kovo 11-osios svarstymų ir „pozicionavimosi“ įkarščio pridėjo nuo 2014 metų permanentiškai išskylantis paminklo istorinėje sostinėje klausimas. Žmogus be tikėjimo silpnas, nes tikėjimas suteikia vilties, kuriai rasti reikia valios, tad apsispręsti, kas iš istorinių herojų lieka, o kas išeina į už-maršties tylą, yra amžininkų pasirinktų praeities orientyrų ateičiai dalykas. Kitaip tariant, ne autoritetų laikais nege-bame susitarti. Tik atodūsiu galime palydėti mintį apie da-barties sekimą jo veiklos gairėmis ar moraliniu pavyzdžiu, greičiau sukludami aiškinant laimingesnį atvejį, kai asmens interesai sutampa su bendruomenės troškimais ir būtinybė-mis, o mūsų herojaus gyvenimas sutapo vientisai, be atodai-rų vidujai įsipareigojus veikti.

1939 metų balandį Julius Būtėnas laiške į Ameriką An-tanui Petrikai įrodinėjo, kad apskritai Jono Basanavičiaus kultas yra perdėtas, tad ateityje teks revizuoti. Pasiremda-mas Mykolo Biržiškos recenzija „Mūsų senovėje“ Adolfo Nezabitausko parengtai daktaro biografijai, birželio mėnesį tikslino poziciją: „<...> buvo asmenybė, vertingas žmogus, minėtinas, bet tam tikru atžvilgiu kaip mokslo mėgėjas, kaip tautosakos ir lietuvių proistorės mėgėjas, bet Nezabitauskis jį padarė kone lietuvišku <...> vardu <...>. Visur jis pirmas ir pirmas. Tuo tarpu faktai rodo ką kita: vienur gal buvo vienas iš pirmųjų, o kitur paskutinis ir visai nedalyvavo“. Baigia sa-kiniu, kuriam negali nepritari: „Mūsų publicistiniai rašytojai nusirašo taip, kad vienas ar kitas asmuo, atrodo, pusdieviu ar genijumi norima padaryti, tuo tarpu mums reikia tik ž m o - n i ū“¹. To ir siekta pirmoje šios biografijos dalyje.

Minint artimo Basanavičiaus draugo Vinco Pietario (1850–1902) 25-ąsias mirties metines, Juozo Purickio (1883–1934) straipsnyje rašytojas pristatytas mediku, matematiku, istoriku archeologu, gamtininku, povandeninių laivų suma-nytoju, politiku ekonomistu, tapytoju, viskuo besidominčio, viską norinčio žinoti žmogaus tipu, todėl per daug išsiblaš-kiusiu ir nieko gerai nežinančiu. Jis norėjo Mozės pavyzdžiu išvesti lietuvius į Argentiną ar kur kitur, pradėjo mokytis ispaniškai, tautai išvaduoti sumanė povandeninį laivą, kuris nuskandintų visą carinį laivyną. Žodžiu, tipiškas suvalkietis, kuriame įžiūrėsi didelį dvasios judrumą, turtingą vaizduotę, iniciatyvą, darbštumą, polinkį svajoti ir mistifikuoti. Tokio būdo žmonės gali daug padaryti ir padaro, bet jiems gresia diletantizmo ir paviršutiniškumo pavojus. Basanavičiaus kraštietis Pietaris aukojosi tautai ne dėl materialinės naudos

ar garbės, jo darbas, sielojimasis, kančios nedavė jai materialinės naudos, garbės nesulaukė, vaikai pradingo Rusijos platybėse, kūnas ilsisi toli nuo Tėvynės, apie kurią svajojo, kurią mylėjo be išskaičiavimo ir kuriai dirbo². Basanavičius nepradingo svetimose platybėse, o lietuvystės vizijų įkvėptas ne tik rašė, bet ir veikė.

Nukeliant nuo pjedestalo šio teksto herojų ir kaltininką, norisi dar kartą jį parodyti kasdienybės masteliu ir asmenybėje subrandintu lietuvystės vizijų mastu.

Prasmingai simboliška, kai ką tik grįžęs, 1905 metų rugpjūčio 1 dieną, pirmiausia apsilankė Gedimino pilies kalne, o Vilniaus viešoji biblioteka tą dieną jam išdavė skaitytojo bilietą Nr. 596³. Pirmosios vyriausybės Švietimo ministerijos valdytojo Jono Yčo 1918 metų lapkričio 29-osios įsakymu Nr. 48 Jonas Basanavičius nuo to mėnesio 20 dienos priskirtas prie ministerijos, pavedant jam *visų Lietuvos muziejų Konservatoriaus pareigas*⁴. Tai vienintelis mums žinomas oficialus paskyrimas į aukštas pareigas, o žinių apie kokį valstybinį apdovanojimą nėra. Gruodžio 24 dieną Lietuvos Valstybės Tarybos pavedimu Švietimo ministerija paskyrė komisiją muziejams, archyvams ir bibliotekoms perimti iš okupacinės vokiečių valdžios: pirmininku Basanavičių, nariais Tada Vrublevskį ir Mykolą Biržišką⁵.

Krinta į akis Basanavičiaus rūpinimasis brolio Vinco vaikais, leidžiant savo lėšomis juos į gimnaziją, materialinė parama tėviškei, skrupulingas dėmesys dukterėčios Teklės buičiai, jai besimokant Vytauto Didžiojo gimnazijoje. Sūnėnas Jonas, karo metais įkalintas vokiečių už prekybą lietuviškais arkliais perparduodant juos Prūsijoje, suteikė daktarui daug išgyvenimų, likus ūkiui be šeimininko, todėl 1918 metų gruodžio 4 dieną asmeniškai rašė Jurgiui Šauliui, pasiuntiniui Vokietijoje, prašydamas išlaisvinti sūnėną iš kalėjimo Ragainėje, laišką baigdamas žodžiais, jog būtų *asmeniškai dėkingas*⁶.

Karolio Vairo-Račkausko paskelbtame atsiminimų pluoštelėje apie daktaro kelionę 1913 metais po Ameriką pateiktos kelios svarbios detalės. Aukų rinkimo Tautos namams vajui pradėti buvo pasirinkta Čikaga, turėjusi duoti toną ir pavyzdį kitoms lietuvių kolonijoms. Iš paskelbto LMD delegatų padėkos laiško aiškėja buvus planų įkurti Amerikoje draugijos skyrių. Pabaigoje pesimistiškai konstatuota, kad liko tik nupirktas sklypas, o surinktieji pinigai pražuvo. Replikuodamas Biržiška teigė, jog buvo pastatyti dvasiniai Tautos namai, išleidus per šimtą vadovėlių, kurie davė pelno kitiems parengti ir lėšų tolesnei politinei ir tautinei veiklai⁷.

Keturvėjininkas Salys Šemerys atsiminimuose apie gyvenime pažintas asmenybes paliko gyvą daktaro sukeltą įspūdį. Pirmą kartą su juo susidūręs 1915 metais Vilniuje per paskaitą grupei pabėgėlių moksleivių apie kultūringą elgesį, pagarbiamai minint visur kultūringai besielgiančius čekų jaunuolius, ypač sportininkus iš „Sakalų“ organizacijos. Atsiminė buvus aukšto ūgio, stamboką, bet ne pilvūzą, pailgo veido su barzda ir ūsais, dėvėjęs tamsiai pilkus su išilginiais dryžiais drabužius, kalbėjęs švelniu baritonu. Antrą kartą susitiko 1924 metų rudenį po paskaitos Kauno universiteto Didžiojoje aulėje „Senatvė lapinės kepurės“. Plaukai ir barzda jau buvo žili, bet nė kiek nesusilenkęs, liesas, lieknas, miklus. Jį pristatęs „Keturių vėjų“ redaktorius Juozas Petrėnas palankiai

Jonas Basanavičius. Vilnius, 1922, pavasaris.
Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto
bibliotekos rankraštyno nuotrauka

klostantis pokalbiui ėmė postringauti: „Dabar čia jūs pirmojo lietuviško žurnalo redaktorius, o aš paskutiniojo. Išeina: atstovaujame visai mūsų kultūros gadynei nuo ‘Aušros’ iki ‘Keturių vėjų’“. Daktaras su širdperša papriekaištavo: *Aš su „Aušra“ siekiu lietuvių tautą pažadinti iš gilaus miego, kas man ir pasisekė. O ko jūs siekiate? Ar tik negriaunate Lietuvos nepriklausomybės ir nesiruošiate dirvos komunizmui?*⁸ Svarbiausia epizode – jaunatviškas lygaus su lygiu skirtingų kartų pokalbis.

Pirma mintis apie daktarą siejasi su juo kaip su pirmų penkių „Aušros“ numerių redaktoriumi, dėjusių pagrindus jos kryptčiai, bei produktyviu autoriumi. Pradėjus leisti laikraštį, Martynui Jankui buvo 25 metai, Andriui Višteliiui – 56, Jurgiui Mikšui – 21, Jonui Šliūpui – 22, Martynui Šerniui – 34. Jonas Basanavičius jos leidybos laikotarpiu buvo našiausiu publicistu ir tyrinėtoju savo gyvenime. Jis išreiškė gaivalingą „Jaunosios Lietuvos“ dvasią, pažadintą mažosios tautos – čekų – atbudimo, vykusio panslavizmo kontekste, įtvirtinusio slavų tautų nuopelnus Europos kultūrai ir turėjusio antigermanišką vektorius. Gi bulgarų atgimimas turėjo baigtis sėkme dėl priverstinio geopolitinio Otomanų imperijos traukimosi iš Europos. Jau išryškėję pavyzdžiai virto siekiamybe ir vėluojantiems lietuviams. Basanavičius spėjo pajusti konstitucijos reikšmę Bulgarijos kasdienybėje ir įsisąmoninti žmogaus teises valstybėje. Jis atsidėjęs užrašų sąsiuvinyje konseptavo teisės aktus apie žmogaus teises ir rinkimų sistemą

Anglijoje⁹. Svarbiausia, kad buvo apsisprendęs intelektualiai sąmoningai siekti užsibrėžto tikslo ir savo pavyzdžiu įkvėpė kitus. Būdamas 32 metų, dešimties suvirš aiškioms tendencijos straipsnių autoriumi, tapo idėjiniu autoritetu ir centrine figūra, inicijavusia intensyvią susirašinėjimą dėl „Aušros“ steigimo ir leidybos.

Jonas Basanavičius niekad nepaveikė tiesiogiai tarp žmonių, išskyrus gydytojo pareigą, tačiau kaip ūkininkų vaikas domėjosi jų reikalais ir nevengė bendrauti, o rinkdamas tautosaką, tapatinosi su ja. Įdėmusis Augustas Niemi pastebėjo, kad daugelyje šalių susidomėjimas liaudies dainomis ėjo ranka rankon su tautiniu atgimimu. Dainingiausiose Lietuvos vietose, Veliuonoje ir kitur, tautinė dvasia labiau pasireiškė ir subrendo¹⁰. Veikti stengėsi tik legaliai, pavyzdžiui, pasinaudojo keturių per jo gyvenimą dviejų carų manifestų pasirodymu, rašydamas prašymus Rusijos vyriausybės vidaus reikalų ministrams. Tad priskirtinas prie nuosaičių. 1907 metų gruodžio 7 dienos laiške Aleksandrui Dambrauskui-Jakštui dėl planuojamos lietuvių delegacijos į Romą aiškino, kad Vatikane ji turės pareikalauti ne tik tikybinių lietuvių reikalų patenkinimo, bet ir skriaudų, lenkų daromų per bažnyčią, *prašalinimo*, o tai jau tautinės politikos dalykai, todėl būtina įtraukti ir visuomenės atstovus. Lenkų intrigų reikia ne bijoti, o su jomis kovoti, jeigu kas baiminasi, lai sėdi namie, pagrįsdamas tai tikėjimu kai kurių kardinolų palankumu lietuviams¹¹. Basanavičius pasiklojė kabinetine diplomatija, lietuvių delegacijos į Romą reikalus stumdamas per Vilniaus gubernatorių ir Vidaus reikalų ministerijos Kitatikų reikalų departamento direktorių Vladimira Vladimirovą, pažįstamą iš Maskvos universiteto laikų. Tai tipiška evoliucijos šalininko laikysena tikintis kiek pagerinti padėtį. Politikos reikaluose ir viešumoje Basanavičiaus būta skrupulingo ir reikalaujančio laikytis padorumo, pavyzdžiui, tarp saviškių. 1906 metų rugsėjo 8-ąją datuoto – parašymo vietos nurodymu tekstuose ir jų datavimu išsiskiria iš tuometinių lietuvių veikėjų dalykiniu tikslumu ir viešųjų tekstų reikšmės supratimu – straipsnio „Amerikos lietuvių kongresai ir Lietuvos autonomija“ pirmoje pastraipoje nebijojo prisipažinti, kad sušaukus Vilniaus seimą labiau nei tikėjosi pasisekė atgaivinti tautinę lietuvių dvasią. 1905 metų gruodžio 26-ąją parašė memorialą apie Lietuvos autonomiją, akcentuodamas Suvalkų gubernijos atskyrimą nuo Lenkijos, ir pasiuntė kunigui Jonui Žiliui, siūlydamas sušaukti Amerikos lietuvių seimą. Dėl kunigų agitacijos katalikai surengė atskirą kongresą. Daktaras barė ir sielvartavo dėl vienybės stokos bei apkaltino kunigą Antaną Jusaitį (1871–1942) memorialo plagiatu jo referate „Perstatymas Rusijos valdžiai sulyg Lietuvos autonomijos“ („Pirmasis Amerikos Lietuvių katalikų kongresas“, 1906, p. 87–92)¹². Kaip nuoseklus ir įsitikinęs demokratijos šalininkas, visai bandė įgyvendinti Didžiojo Vilniaus seimo nutarimą dėl autonomijos: steigė tautinių demokratų partiją, kitą dieną po jos įsteigimo derėjosi su lietuviškų partijų atstovais dėl koordinuotų veiksmų, nesutarus išvyko į Peterburgą derėtis su Rusijos konstituciniais demokratais (kadetais) ir apie tarimosi eigą pateikė atskaitą „Vilniaus žiniose“¹³. Daktaro „savistovės“ Lietuvos viziją apibūdintų realios politikos sąvoka. 1906 metų sausio 9 (22) dieną Peterburge derantis

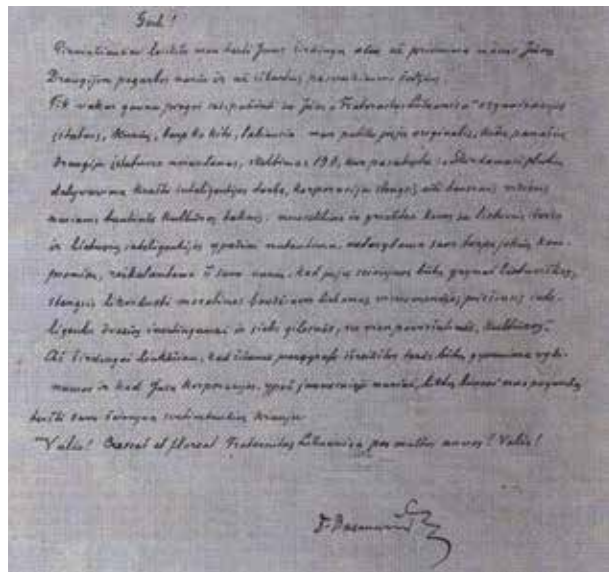
su rusų konstituciniais demokratais dėl Lietuvos autonomijos klausimo įtraukimo į jų rinkimų programą, jis kartu su Augustinu Voldemaru ir Andriumi Dubinsku pateikė jos principus. Lietuvos teritorija apima ir Suvalkų guberniją. Imperijos ir autonominės Lietuvos bendrumas ir ryšiai išreiškiami per aukščiausiąją valdžią, teismo instituciją Senatą, užsienio politiką, monetarinę, mokesstinę, muitų ir tarifų sistemas. Autonominiam seimui suteikiama įstatymų leidybos ir vykdomosios valdžios viršenybė vietinės savivaldos, vietinių mokesčių, išlaidų, švietimo ir žemės klausimais. Karinė prievolė atliekama autonomijos teritorijoje, susirašinėjimas įstaigose lietuvių kalba, centro skiriami pareigūnai turi mokėti lietuviškai¹⁴. Švietimo ir žemės klausimai, kaip tuomet daugiausia rūpintys lietuviams, sudaro autonomijos branduolį ir tolesnio veržimosi į laisvę pagrindą.

1918 metų liepą Jonas Basanavičius įstojo į Tautos pažangos partiją¹⁵, kaip mini autobiografijoje, lankėsi keliuose susirinkimuose ir pasitarimuose, buvo įtrauktas į jos kandidatų sąrašus per Steigiamojo seimo rinkimus. Pritardamas tuometiniams tautiniams liberalams, TPP programines nuostatas laikė atitinkančias jo, kaip tautos vienybės ir žmogaus teisių šalininko, pažiūras (žmogaus teisės išnyksta 1924 metais įsteigtos Lietuvių tautininkų sąjungos programoje). Ne veltui Algirdas Julius Greimas 1991 metų sausio 25 dienos laiške Henrikui Žiemeliui rašė apie liberalinės minties ir tradicijos „(nuo Basanavičiaus) pervedimą į Lietuvą“¹⁶. Savo narystės TPP neslėpė ir ką tik Vilnių užėmus bolševikams, 1919-ųjų sausį pildydamas anketą stojant į „Spaudos darbininkų sąjungos Lietuvių raštijos darbininkų sekciją“¹⁷. Tautininkų srovei liko pritariančiu iki paskutinių dienų. 1927 metų vasario 14-ąją Amerikos lietuvių laikraščiu „Vienybė“ daktaras Danielius Alseika, praktiškai globojęs Basanavičių Vilniuje, parašė laišką, kuriame pranešė daktaro nuomonę apie Gruodžio 17-osios perversmą: nesutiko su griežtais užjūrio lietuvių protestais, tačiau manė, kad pasitelkti kariuomenę politiniais tikslais yra negeras ir kenksmingas pavyzdys, liaudininkams su tautininkais buvo galima susitarti parlamentiniu būdu, bet antrieji parodė per mažą pastangų suartėjimui pasiekti¹⁸. Vytauto Didžiojo gimnazijos auklėtinis Antanas Juknevičius rašė, kad daktaras supratęs savo vaidmenį viešame gyvenime, nors ir būdamas liberalių pažiūrų, su jokia politine grupe nesidėjo, todėl visoms tiko į vadovus, kur tik būta bendro tautinio darbo. *Net ir jo išorė, jo ori patriarchališka išvaizda, visuomet rami ir šilta, giedra nuotaika, santūrumas diskusijose dėl procedūros ir kieta laikysena dėl principų, jo drąsa, priimant lemiamus sprendimus, ir būsimųjų įvykių pranašiškas numatymas jį visuomet išskirdavo iš minios ir iškeldavo į vadovybės aukštumas*¹⁹. Perdėtas, bet tinkamas legenda tapusiai išskirtinei tarp lietuvių asmenybei vertinimas. Žemiškiau tai aprašė Vasario 16-osios akto signataras Mykolas Biržiška, patikslindamas 1951 metais „Aiduose“ pasirodžiusį straipsnį, skirtą 100-osioms gimimo metinėms, ir liudininko akimis realistiškai nubrėžęs daktaro veiklos ir vaidmens Vilniuje Pirmojo pasaulinio karo metu ir po jo ribas: *Skelbiant jį veiklos centru, savaiame reikėtų jam priskirti aktingo tautinio veikėjo vaidmuo, ko nebuvo ir būti negalėjo dėl mano jau minėtos poamerikinės (t. y. po kelionės į Ameriką 1913 metais rinkti*

aukas Tautos namams – A.G.) fizinės ir dvasinės jo būsenos, kai jis sąžiningai ir rūpestingai atlikdamas kiekvieną kitą jam pavestą darbą, pavyzdžiui, parengdamas kokį lietuviškoju reikalu rašinį, niekieno neragintas po senovei tvarkydamas savo trakologinius arba tautosakinius raštus spaudai, susirinkimuose, posėdžiuose ir net su pora asmenų besuvedamas išstis valandas kantriai klausėsi, balsuojant rankos pakėlimu, kieno nuomonę ar sumanymą palaikydavo, bet jokių savo nuomonių netardavo ir savų sumanymų neišskeldavo (šioje vietoje signataras klaidinasi – A.G.), ir nieks iš jo šių nei laukdavo, nei reikalaudavo. Visą tą laikotarpį jo vaidmuo yra garbingas, bet pasingas. Kiekvienas iš kitur atvykęs lietuviai būtinai jį aplankydavo savo pagarbos pareikšti, o vilniečiams jis buvo kasdieninės pagarbos senelis, – visur kviečiamas, visur renkamas, visur gražiai sutinkamas. Taip, Tautos Patriarchu jis ne tik buvo laikomas, net keliamas, ir pats juo jautėsi²⁰.

Vinco Trumpos teigta, kad daktaras įvedė naują tradicijos modelį: siekti, kurti, veikti, tapatinantis su idealia Lietuvos praeities vizija²¹. Vadinasi, lietuviai į ateitį turi eiti atbulomis? Šią dilemą paaiškintų „Tautiškoje giesmėje“ esantys žodžiai apie gyvųjų stiprybę, kurią rasti pridera praityje, o daktaras ne vienoje vietoje rašė apie skolą proseniams už tai, kad lietuviai išliko dabartyje. Rapolas Skipitis 1962 metais Kanadoje leistoje „Nepriklausomoje Lietuvoje“ prisiminė, kad 1910-aisiais Maskvoje liberaliosios moksleivių „Aušrinės“ šalininkų susirinkime pirmasis mūsų filosofas Ramūnas Bytautas pareiškė, jog, kilus karui tarp Vokietijos ir Austrijos-Vengrijos su Rusija, šiosios pavergtos tautos galės kurti nepriklausomas valstybes. Stasys Šilingas pusiau juokais pasiūlė numatyti kandidatus į atkurtos Lietuvos prezidentus ir ministrus. Prezidentu vienbalsiai nominavo daktarą, teisingumo ministru – Petrą Leoną, švietimo – Praną Mašiotą, susisiekimo – Tomą Naruševičių. Vienas dalyvių pyktelėjo, kad vyriausybę norima sudaryti vien iš suvalkiečių. Iš to pasijuokta, ir jos sudarymas nutrūko²². Jaunatviška ir valiūkiška, tačiau tai rodo, kad Basanavičiumi jaunimas vidujai pasitikėjo ir kaip vedliu į ateitį.

Ne paskutinis klausimas – daktaro santykis su katalikybe. Iš jo vestų padienių knygelii ir kalendorėlių įrašų tikrai aišku, kad per Velykas bažnyčioje lankydavosi kasmet, nepraleisdavo ir mišių mirusiems lietuvių veikėjams ar Vasario 16-ajai pagerbti, kartais nuedavo paklausti jam įdomesnio pamokslo. Žodžiu, buvo tipiškas modernėjančios visuomenės inteligentas, kasdienybėje nepraktikuojantis katalikas lietuvis, atmetantis demonstratyvias lenkų inteligentų tikėjimo praktikas. Kai 1914 metų pradžioje Niškovskio viešbutyje pirmą kartą apsinuodijo smalkėmis, susirūpinęs Juozas Tumas sausio 8 dienos atvirlaiškyje Liudo Giros paprašė: *Baisių žinių paskelbėte: gydytojai biją, kad dr. Basanavičius nenukristų. Man baisu dar dėl to, kad jis nebuvo praktikuojantis katalikas, nors niekuomet nekovojo prieš tikėjimą ir jo atstovus. Liudai, netrukęs paragink kun[igą] ar ką kitą, kurį dr. Bas[anavičius] gerbia, tegul nueina, aplanko ir pasišneka iš tolo. Daktaras Jonas nėra užsispyrėlis, neapykanta nedega, tai gal aiškiai išpažintų, kad nuo katalikų nesiskiria. Kitaip bus nė šis, nė tas: kaip mes gerbsime ir mylėsime šitą mūsų*

Jono Basanavičiaus laiškas gydytojų korporacijai „Fraternitas Lituania“. Kardas, 1938, Nr. 24, p. 588

Jono Basanavičiaus prašymas gauti pasą.
Lietuvos centrinis valstybės archyvas, F. 15, Ap. 2, v. 962, l. 185

Formularz załączony do podania o wydanie paszportów 185

Imię i nazwisko: Dr. Jono Basanavičius

Zawód: lekarz

Data urodzenia: 23 listopada 1857

Miejsce urodzenia (miejsce zapisania do ksiąg ludności): Pickobolajm, Partawicis, pow. Włocławski

Miejsce stałego pobytu: Włocławek, ul. Główna, nr 44-1

Wzrost: średni

Oczy: niebieskie

Włosy: czarne

Owal twarzy: owalny

Szczególne znamiona: _____

Władza językami: rosyjskim, polskim, litewskim, lituaniskim, niemieckim

Miejsce wyjazdu: Litwa

W razie chęci powrotu – termin: 1 stycznia 1921

Cel podróży: konferja

Wyjaśnienia szczegółowe: _____

Adres: Główna ul. 44-1

8289

*didvyri ir garbę?*²³ Joanos Imbrasienės knygoje „Popieriaus karpiniai nuo tradicijos iki meno“ yra paskelbta Basanavičiaus iškarpytos „Monstrancijos“ kopija. Autorės nuomone – karpinys paveikslas²⁴. O Liudvikas Giedraitis teigia, jog tai seniausias autorizuotas karpinys muziejiniuose rinkiniuose Lietuvoje, pagal pasakojimus skirtas „ligoninėje negaluojančiam prie lovos“. Pasak jo, padarytas šios srities meistro, o ne pirmą kartą paėmusiojo į rankas žirkles²⁵. Iš teksto neaišku, ar tai daktaro jaunystės laikų kūrinys, ar vėlesnis. Neneigė religijos vaidmens liaudies dorovei. Įsidėmėtinas ir jo 1907 metų pasiūlymas Seinuose įkurti Dvasinę akademiją lietuviams²⁶. Basanavičius neprieštaravo dukterėčios Teklės norui stoti su draugėmis į ateitininkes, bet išliko, pavyzdžiui, trys 1906–1910 metais užrašytų pasakojimų apie kunigų „darbus“ Suvalkų gubernijoje pluoštai, rodantys jų antiklerikalinę kryptį²⁷.

Romantikai atmetė visuomenės raidos dėsnų universalumą, išskeldami individualumą ir unikalumą, nuo suverenios asmenybės pereinant tautų suverenumo link, o pozityvistinė pasaulėžiūra ragino individo teises keisti pareigomis visuomenei, asmeninį požiūrį – visuomeniniu, tampant pozityvia asmenybe ne žmonijai, o tautai, kurios indėlis – organišką darbą. Veiklos šerdimi tampa proto ir mokslo kultas, lydimas švietimo ir savišvietos teigimo, per ką įmanoma progresuoti ir tobulėti²⁸. Tai kilo iš pozityvizmo postulatų, kad tik naujųjų laikų gamtotyros tyrimo būdais gautos žinios yra tikros, tikslios ir mokslinės, materijos ir sąmonės klausimas yra tuščias ir metafizinis, ir kad būtina pakilti virš materializmo ir idealizmo. Lietuviškoje dirvoje orientuotasi į praktišką *mažųjų darbelių* veiklą, carizmo priespaudos sąlygomis vadinamą *ramiu kultūrinu darbu*. Kitaip nei lenkiškasis – rusiškas pozityvizmo variantas buvo orientuotas į žinią, o ne į praktinę veiklą, todėl lietuvių literatūros moksle tepaliko pėdsaką kaip taikoma metodologija. Tad sužadinęs vaizduotę lietuviškasis tautinio romantizmo variantas sutvirtino lietuvių atgimimo veikėjų motyvaciją siekti užsibrėžtų tikslų, o pozityvistinė pasaulėžiūra tapo pagrindu veikti tautos labui. Pamatuotas istoriko Povilo Lasinsko apibūdinimas, kad mūsų tautinio romantizmo būta „pragmatinio-didaktinio“, nes romantizmo ir pozityvizmo šalininkų ginčai europinėje erdvėje negalėjo nepasiekti žingeidžių ir imlių minties naujovėms jaunų lietuvių veikėjų²⁹. Tikslumo dėlei turime pridėti pastabą. Praėjusių epochų tyrinėtojai, deja, orientuojasi išimtinai į magistralines mąstymo kryptis, nuošalėje ar parašėse palikdami ne visuotinai įtakingas. Taip yra su XX amžiaus pirmojoje pusėje besireiškusiu sindikalizmu, korporatyvizmu, agrarizmu ir kitomis srovėmis, taip nutiko ir su lietuvių atgimimo laikais nesėklų pėdsaką palikusia neokantinių kultūrine mokykla ir krypties pradininko Wilhelmo Windelbando (1848–1915) mokymu apie istorijos ir vertybių sąsajas ar prancūzų filosofo Josepha Ernesto Renano (1823–1892) pažiūromis nacionaliniu klausimu.

Liko svarbus klausimas, kokiomis valios pastangomis daktaras sugebėjo pusę šimto metų neišnykti tarp lietuvių veikėjų. Akivaizdus veiklos akstinas yra įtikėta didinga lietuvių kultūra senovėje, be trakologijos būtų tikrai tiek nenuveikęs. Lietuviai yra įsitikinę tautos atgimimo veikėjų gyvenimo palydovės džiovos neišvengiamumu ir priima ją ramiai.

Basanavičiai turėjo polinkį šiai ligai. Nuo jos mirė daktaro tėvai, brolis Vincas, sesuo. Tačiau daktaro neurastenija, sukelta artimųjų mirčių, išgyvenimų ir ligų Bulgarijos-Serbijos karo metu bei širdies pusėje po pasikėsinimo likusios kulkos, neteikė ramybės. Tokia liga smarkiai kartina žmogaus gyvenimą, silpnina pajėgas, todėl neįvertinus šios aplinkybės daktaro nuveikti darbai, emigracija, asmeninis gyvenimas, neįgyvendinti sumanymai netenka dramatiškų atspalvių. Basanavičių asmeniniame gyvenime, be vaikystėje mirusios sesers Mariutės, artimųjų netektys pradėjo lydėti baigiantis jo trečiajais dešimčiais: 1879 m. spalio 8 d. mirė tėvas Juras, 1889 m. vasario 28 d. – žmona Elė, 1890 m. gruodžio 21 d. – motina Marė, 1910 m. balandžio 23 d. – brolis Vincas. Tai lėmė savo gyvenimo kaip kankinystės istorijos supratimą, kas juntama autobiografijoje, nepergalint perkirsti senatvėje stoiškos vienatvės ir neturimos asmeninės laimės Gordijaus mazgo.

Rašant apie kertinius Jono Basanavičiaus nuopelnus, „Aušrą“ ir Didįjį Vilniaus seimą, juos susiejome su Lietuvių mokslo draugijos sumanymais. Į pirmą vietą keliant daktaro tikėjimą mokslo žinių įtaka gyvenimui tobulinti, ne iki galo atsakyta dėl ne viename tekste akcentuojamos atodairios į senosios Lietuvos kultūrą kaip galimybę joje rasti dabarties ir ateities atspirties taškus bei pagrindus. Daktaras giliai tikėjo mokslo laimėjimų pritaikymu gyvenimo pažangai ir švietimo galia žmogaus prigimčiai tobulėti. Tokias viltis ir lūkesčius Europoje sugriovė Pirmasis pasaulinis karas, tačiau šešiasdešimtmetis jau negalėjo persiimti prarastosios kartos egzistenciniu liūdesiu ir kartėliu. Literatūros istorikas Sigitas Narbutas yra nurodęs, kad asmeninėje Basanavičiaus bibliotekoje XX amžiaus trečiajame dešimtmetyje būta maždaug 3 500 knygų, 5 000 tomų. Jis pažymi, kad sukauptas rinkinys atspindi reikšmingus XIX amžiaus antrosios pusės pokyčius, neatpažįstamai pakeitusius senosios Europos veidą kultūroje, moksle, politikoje, ūkyje ir kitur. Atkreipdamas dėmesį į bibliotekos apimtį, rinkimo paskatas ir aplinkybes, teigia, jog įmanoma tvirtinti, kad, galvodamas apie tautos raiškos formas ir būdus, priimtinus gyvenamuoju metu ir ateityje, pagrindų jis pirmiausia ieškojo Vidurio ir Rytų Europos regionų valstybėse, visoms modernias pilietinio gyvenimo formas perimančioms tautoms politinės būties pavidalai jo buvo konkretinami, remiantis savaip suprantama vienalaikė antropologine, lingvistine, etnografinė, paprotinė, tautosakine ir tautodailine medžiaga. Ne tik perskaityti ir nagrinėti veikalai apie Lietuvos praeitį, bet ir pati žemyno kultūrinė raida, įvairių mokslo sričių atradimai, naujos mokslo teorijos, kaip teigia tyrinėtojas, turėjo sutvirtinti norą sustiprinti ir pagrįsti tuos tautos etnopolitinės raiškos pavidalus europiečiui gerai suprantama diachronine dimensija – parodyti, jog lietuviai turi savą garbingą istorinę būtį. Jis pabrėžia pasikeitimus vainikavusią antropologiją, atsiradusią medicinos, gamtos ir humanitarinių mokslų sandūroje³⁰. Literatūrologės Aušros Jurgutienės nuomone, kultūros antropologija ir etnografija Basanavičių traukė savo objektu, kuris iš tyrinėtojo pareikalauja plačių žinių apie žmogų, pradedant archeologija ir mitologija ir baigiant lingvistika bei medicina. Gerbęs pozityvistines nuostatas ir pasiklojęs jomis, kultūros istorijos tyrimą, kaip

ir daugelis XIX amžiaus mokslininkų, daktaras siejo ne tik su istoriniu, bet ir su psichologiniu pažinimu. Senosios kultūros faktui paaiškinti reikalinga ir pozityvistinė prieiga, ir įsijautimo į Kitą menas, nes kūryba yra geriausias ankstesnių kartų dvasinio gyvenimo dokumentas. Todėl per vaizduotės galią tyrinėjimuose įteisino subjektyvaus įsivaizdavimo ir įsijautimo galimybę. Basanavičiui kultūros istorijos tyrimas nebuvo savitiksliis, nes ją suprato kaip žmonių gyvenimo būdo, pasaulėžiūros ir tautinės psichologijos raišką. Todėl už kultūrinių faktų rinkimą, grupavimą ir saugojimą svarbiau yra juos sukūrusių gyvenimo, mentaliteto ir dvasinių vertybių atkūrimas. Kadangi senąją kultūrą jis tyrė siekdamas atkurti ją palikusią protėvių gyvenimo ir mąstysenos savitumą ir kaip svarbius įterpti į tautos dabartį bei ateitį, vien „sauso“ mokslinio mąstymo ir tyrimo jam neužteko, prisireikė papildyti „asociatyviuoju psichologinio įsijautimo dėsniumi, romantine vaizduote“³¹. Taip daktaro studijuotais plačiai suprantamais antropologijos darbais Aušra Jurgutienė grindžia jo romantišnių aspiracijų „moderniosios lietuvių tautos kūrėjo“ vertinimą. Straipsnyje „Kas tai yra ‘daina’? Basanavičius meną laiko pirmine žmonių bendravimo priemone, nes norint geriau įsidėmėti reiškinius, ypač teisinius, pradėta dainuoti. Kartu daina jam išlieka ir poezijos pirmtake. Jis remiasi Aristotelium: „pirm atradimo rašto, provos (zokonai), kad jos netaptų užmirštos, buvo paprastai dainuojamos“. Susiedamas dainų ir rašto atsiradimą su dvasinio gyvenimo „sutvarkymu“ ir teisiniu bendruomenės reguliavimu, daktaras nurodo į glaudžią

Monika VAICENAVIČIENĖ. Knygos „Per balas link aušros: pasakojimas apie daktaro Jono Basanavičiaus keliones ir darbus“ iliustracija. Vilnius: Tikra knyga, 2018

Jonas Basanavičius su žmona Eleonora Mol. Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto bibliotekos rankraštyno nuotrauka

meno ir mokslo sampyną protėvių kasdienybėje. Pagrįsdamas teigė: *Szendien, jau isznykus Lietuvoje provu dainoms, arba tiesiog sakant dainoms (gesetze), žodis „daina“ tik dėl paženkinimo svėtiszku giesmių beliekti; tik kalbnastis: „isz dainos žodį neiszmesi“, regis, prie senovėje giedamu zokonu, dainu, prigul ir isz gilios senovės daeina!*³²

Profesorius Vytautas Landsbergis per iškilmingą daktaro 150-ųjų gimimo metinių minėjimą Seime 2001 metais palygino Adomo Mickevičiaus ir Jono Basanavičiaus Lietuvos vizijas praeityje. Pirmajam ji – garbinga ir paslaptinga be ženklų dabartyje, o gyvybingo Suvalkijos kaimo vaikas Tėvynę regėjo dabartyje ir ateityje *kaip ligoņi, kurį dar galima išgydyti, todėl reikia – iš meilės ir skausmo – eiti ir gydyti*. Jis įvaizdinamas Lietuvos daktaru, savo tikėjimu įkvėpusiu sveikti pasiligojusius tautiečius. Tokia emblemėnė metafora, bendrinanti simbolinamas veiklos vertes, suteiktų herojaus biografijai konceptualinį vientisumą, tačiau jos atsisakyta, nes bet kokia išankstinė centrinė ar kartinė idėja, kad ir nesąmoningai, priverčia ją sekti ir tarnauti. Nors tai nėra tolygu ideologizavimui, bet tekstas bręstų vienpusiškai ir taptų išplėstine tezės ar metaforos iliustracija. Profesorius pritarė 1927 metais pareikštai Mykolo Krupavičiaus nuomonei, kad Basanavičius kaip atgimimo idėjinis lyderis parodė politinę nuovoką ir realistinį apskaičiavimą, pastebėjus, jog tautiniam judėjimui iškelus maksimalius uždavinius, jis būtų sunaikintas po pirmųjų žygių. Todėl daktaras atgimimo programą plėtė stiprėjant šalininkų eilėms, naujus tikslus skelbdamas „patogiose sąlygose“. Basanavičius jautė ir veikė kaip medikas, giliai tikėdamas savo svajonių vizijų ateitimi. Ir elgėsi, tumiškai tariant, kaip pasiutėlis litvomanas, kai vyraujančio XIX amžiuje lenkiškosios kultūros konteksto imperatyvai ir normos žmonių sąmonėje buvo sunkūs ir kūrybingam protui išjudinti kolosai. Basanavičius tęsė savo kolegų kūrėjų humanistinę misiją. Priminsime rusų klasikų Antoną Čechovą (1860–1904), Michailą Bulgakovą (1891–1940), škotų rašytoją Archibaldą Croniną (1896–1981), vokiečių-prancūzų teologą, muzikologą, vargonininką, gydytoją, filosofą, Nobelio taikos premijos laureatą Albertą Schweitzerį (1887–1965), švedų rašytoją Axelį Munthe (1857–1949). Lietuvių atgimime dėl galimybės verstis privačia praktika gimtinėje turime visą plejadą ryškių jo veikėjų: rašytoją Vincą Pietarį, Joną Šliūpą, prezidentą Kazį Grinių (1866–1950), etnologą ir antropologą Domininką Bukontą (1873–1919), kalbos žinovą, Vytauto Didžiojo universiteto rektorių Petrą Avižonį (1875–1939), archeologą ir muziejinininką generolą Vladą Nagevičių (1881–1954), puikų lietuvių kalbos stilistą ir redaktorių Jurgį Šlapelį (1876–1941). Sąrašą galėtume tęsti, žymiausiai betgi du – Jonas Basanavičius ir Vincas Kudirka. Visi jie prie pavardės pridėdavo „daktaras, dr., Dr.“, taip žymėdamiesi bekylančios tautos dvasios aristokratais, iškilusiais per savo darbus ir pastangas, skirdamiesi nuo baronų, grafų ir kitų mėlyno kraujo titulų paveldėtojų. Aleksandras Merkelis straipsnyje „Basanavičius, Kudirka, Vydūnas“ palygino tris didžiąsias mūsų atgimimo asmenybes, daktarą pavadindamas tautinio ir kultūrinio renesanso pradininku, kuris *didžia meile savo tautos praeičiai bei jos kultūrai ir visą gyvenimą uoliu jos tyrimu, nuoširdžiu sielojimusi tautos reikalais*, kad ir sve-

tur ketvirtį amžiaus praleidęs, grįžęs į Vilnių, buvo laikomas Tautos Patriarchu, o aplink jį telkėsi tautinė kultūrinė ir net politinė veikla. Svarbiausiais veiksniais atgimime daktaras manė esant tautos praeities pažinimą ir gimtosios kalbos meilę. Merkelius jis lieka romantiku, o Kudirka – realistu. Pirmasis kultūrinėje veikloje vengė konfliktų su carine valdžia, antrajam susidūrimas su režimu atrodė neišvengiamas ir būtinas³³. Nedrįsime Basanavičiaus įkomponuoti į palyginimų skales ar tipologizuoti su kitų Europos tautų atgimimų patriarchais ir lyderiais, viliamės, jog atsiras gebančių jį aptarti žemyno Vidurio ir Rytų tautinių judėjimų kontekste, kad vėrtęsi platesnis asmenybės supratimo ir vertinimo horizontas.

Metas pereiti prie apibendrinimų laike, pozityvistines pa- baigos vietas, kalbėjusias apie asmenybę kasdienoje, paliekant papildyti kitiems, kurie, vedami savų klausimų, atsakys į juos geriau ir išsamiau. Leonidas Donskis, pateikdamas intelektualinį Vytauto Kavolio portretą, pastebėjo, kad šalia nesvetimų antisemitizmui Vinco Kudirkos ir Jono Šliūpo daktaras išsiskiria intelektualiniu ir moraliniu jautrumu, – tai rodo jį buvus Tautų pavasario epochos žmogumi³⁴. Tokia monumentalī tiesa pakankama. Krinta į akis emigranto dalios subrandinta laukimo kantrybė, platus europiečio demokrato akiratis ir ryškus veikloje humanistinis gydytojo požiūris į aplinkinius bei pasirenkamų priemonių taikingumas, atsiskyrelio užsidarymas asmeniniame gyvenime. Algirdas Patackas vienoje paskutinių savo knygų pasigėrėjo: *Prisiminkime Basanavičių – valstiečio vaikas, o koks noblesse [kilmingas]! Todėl, kad būta rūtų darželio, kad išsinešta doros kultūra, kuri buvo pamatas universalijai kultūrai; likdavo tik apšlifuoti, išmokyti pasirišti kaklaraištį. Prancūzų kaimiečiui tapti inteligentu reikėjo trijų kartų, mums užteko vienos*³⁵. Visą amžių mąstė apie garbingą praeities Lietuvą, netelpančią jo sąmonėje savo siauromis dabarties ribomis ir liko XIX amžiaus žmogumi, ištikimu savo tyrinėjimuose susikurtai lietuviybės idėjai. Vis labiau vėrėsi, traukėsi šalin, nes ilgus metus jį, svajotoji, buvo brangesnė ir artimesnė už atgimusią suvargusią, nors paties atgaivintą. Liko lietuviams simboliu, neišsitenkančiu kasdienybėje, savo dvasios akimis vis žvelgusiu ir ieškojusiu Lietuvos didybės, kuri per penkiasdešimt veiklos metų buvo tapusi neatskiriama gyvenimo dalimi. Nuveiktų darbų reikšmė nesutalpinama schemose ar programose, realiuose vertinimuose ar skalėse, nes lemiamą svorį juose sudaro idėjinė pusė – jokiais matais neišmatuojamas tikėjimas dvasine darbo stiprybe. Jo nepaprastai gilus pasitikėjimas mokslu suteikė darbams savitą pobūdį, išvadose galėjo klysti, tačiau jų vertė nenyksta, nes gilūs vidujine dvasia ir įsijautimu į tautos praeitį. O kodėl minės ir po šimtmečio? Jono Basanavičiaus asmenybės ir veiklos vientisumo pagrindas – humanizmas ir įsijautimo į tautos kelią laike dvasingumas. Jo XIX amžiuje iškelta nacionalinės valstybės idėja buvo bet kokio tautos buvimo ateityje imperijos dalimi priešprieša ir geriausiai pasitarnavo demokratijos atėjimui į lietuvių visuomenę. Buvo vienas pirmųjų lietuvių idėjos šauklių ir užsispyrėlių jos vykdytojų. O tokie istorijoje tampa atskaitos taškais, nes be pradžios apsieiti žmonės negali.

Algirdas GRIGARAVIČIUS

- ¹ J. BŪTĖNAS. Literato duona. – Vilnius: Vaga, 1975, p. 244, 245–246.
- ² VYGANDAS [J. Purickis]. Vincas Pietaris [25 metų mirties sukaktu-
vėms paminėti] // Pradai ir žygiai. – 1927, Nr. 2, p. 293, 297.
- ³ Alma Mater Vilnensis: Vilniaus universiteto turtais istorijos skersvė-
juose (XVI–XXI amžiai). Kolektyvinė monografija. – Vilnius: VU
leidykla, 2016, p. 362.
- ⁴ Lietuvos mokykla. – 1919, I sąsiuvinis, p. 117.
- ⁵ Alma Mater Vilnensis, p. 381.
- ⁶ LLTI BR, F115-82, l. 7.
- ⁷ K. VAIRAS. Su Dr. J. Basanavičium prieš 30 metų // Ateitis. – 1944,
sausio 14, Nr. 11; M. BIRŽIŠKA. Ar vien tik „Atsiminimai“ // Ten
pat – vasario 5, Nr. 30, p. 4.
- ⁸ S. ŠEMERYŠ. Žmonės mano gyvenime. – Klaipėda: Eldija, 1997,
p. 15–17.
- ⁹ LLTI BR, F2-54, lapai nenumuoti.
- ¹⁰ A.R. NIEMI. Lituainistiniai raštai. Lyginamieji dainų tyrinėjimai. –
Vilnius: Džiugas, 1996, p. 146, 295.
- ¹¹ LCVA, F 1337, ap. 1, b. 1, l. 108–109.
- ¹² LLTI BR, F2-120, l. 1–4.
- ¹³ D-ras J. BASANAVIČIUS, A. DUBINSKIS ir A. VOLDEMARAS.
Lietuvos autonomija ir Rusų konstituciškai demokratiškoji partija //
Vilniaus žinios. – 1906, sausio 18, Nr. 13, p. 1.
- ¹⁴ LLTI BR, F22-1444, lapai nenumuoti.
- ¹⁵ Tai nurodyta jo 1919 m. kovą surašytose „Žiniuose apie Švietimo liau-
dies komisariato skyriaus bendradarbius“. – LLTI BR, F2-624, l. 1.
- ¹⁶ A.J. GREIMAS. Asmuo ir idėjos, 1 / Sudarė A. Sverdiolas. – Vilnius:
Baltos lankos, 2017, p. 434.
- ¹⁷ LLTI BR, F18-57, l. 1.
- ¹⁸ Priešmirtiniai d-ro Basanavičiaus žodžiai amerikiečiams // Vienybė. –
1927, kovo 15, Nr. 32, p. 3.
- ¹⁹ A. JUKNEVIČIUS. Atsiminimai / Sudarė D. Juchnevičiūtė-Vaivadienė. –
Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2016, p. 133.
- ²⁰ M. BIRŽIŠKA. Mažmožiai dėl straipsnio apie Basanavičių // Aidai. –
1952, Nr. 7, p. 335–336.
- ²¹ V. TRUMPA. Lietuva XIX amžiuje. – Chicago: Algimanto Mackaus
knygų leidimo fondas, 1989, p. 49.
- ²² R. SKIPITIS. Iškilūs Lietuvos vyrai. Šilingas, Bytautas ir „Aušrinė“ //
Nepriklausoma Lietuva. – 1962, vasario 21, Nr. 8, p. 5.
- ²³ LLTI BR, F13-1631, l. 96.
- ²⁴ J. IMBRASIENĖ. Popieriaus karpiniai nuo tradicijos iki meno. – Vil-
nius: Išmintis, 2013, p. 11.
- ²⁵ L. GIEDRAITIS. Iškirpinėjimų simfonija // Liaudies kultūra. – 2004,
Nr. 3, p. 63.
- ²⁶ Kazimiero Prapuolenio 1907 m. rugpjūčio 11 d. laiškas daktarui. –
LLTI BR, F2-1299, lapai nenumuoti.
- ²⁷ Žr.: LLTI BR, F2-566, lapai nenumuoti.
- ²⁸ G. ŽIDONIS. Pozityvizmas ir lietuvių proza. XIX amžiaus antroji
pusė. Daktaro disertacija, Humanitariniai mokslai, filologija (04 H). –
Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2009, p. 120–121.
- ²⁹ P. LASINSKAS. Prieškario Lietuvos istoriografija: metodologinių
orientyrų paieška // Istoriko atsakomybė. Straipsnių rinkinys / Sudarė
N. Asadauskienė, E. Kriščiūnas, A. Ragauskas. – Vilnius: VPU, 2002,
p. 89.
- ³⁰ S. NARBUTAS. Ieškojęs gyvybingumo pagrindų. Jono Basanavi-
čiaus bibliotekos katalogas // Jono Basanavičiaus asmeninės biblio-
tekos katalogas / Sudarė ir parengė S. Narbutas, D. Narbutienė. – Vil-
nius: LLTI, 2008, p. IX, XIX.
- ³¹ A. JURGUTIENĖ. Jonas Basanavičius ir romantizmas // Dr. Jonas
Basanavičius. 1851–1927. – Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus,
2009, p. 94.
- ³² J. BS. Isz musu praėigos. Kas tai yra „daina“? // Auszra. – 1886, Nr. 3,
p. 70, 71.
- ³³ A. MERKELIS. Basanavičius, Kudirka, Vydūnas // Mūsų Vytis. –
1993, Nr. 4, p. 3, 4.
- ³⁴ L. DONSKIS. Tapatybė ir laisvė. Trys intelektualiniai portretai. – Vil-
nius: Versus aureus, 2005, p. 76.
- ³⁵ A. PATAKAS. Litua. Lituainistika, beletristika, publicistika. – Vil-
nius: Versmė, 2014, p. 375–376.

Monika VAICENAČIENĖ. Knygos „Per balas link aušros: pasakojimas apie daktaro Jono Basanavičiaus keliones ir darbus“ iliustracija.
Vilnius: Tikra knyga, 2018

